

De liturgiska studierna i kyrkomusikerutbildningen.

När ämnet liturgik upptogs bland examensfordringarna för högre organist- och kantorsexamen, innebar detta, att kyrkomusikernas utbildning förbättrades på ett område av största betydelse för deras kommande gärning. Tidigare hade eleverna i organist- och kantorsklasserna vid dåvarande Kungl. Musikkonservatorium erhållit handledning i »ritual», vilket innebar en orientering i kyrkohandboken och dess liturgiskt-musikaliska bilagor. De blivande kyrkomusikerna måste ju känna till kyrkans böcker och gudstjänstens gång för att överhuvud kunna fullgöra sin kyrkomusikaliska uppgift. Någon undervisning om själva gudstjänstlivet, dess väsen eller historia, meddelades icke. Att sedan kyrkomusikerna genom självstudier, utländska resor och praktisk tjänstgöring mången gång förvärvade djup förtrogenhet med det liturgiska livet här hemma och utomlands, är ett faktum, som man med glädje noterar. Liturgiken upptogs dock icke i studieplanen, förrän kyrkoherden i Danderyd, Teol. Dokt. A. O. T. Hellerström, 1930 blev knuten till Musikkonservatoriet som lärare i ämnet och fick planlägga och organisera undervisningen. D:r Hellerström utgav 1932 sin »Liturgik» (2 uppl. 1940) och har utfört ett grundläggande och fruktbara arbete på kyrkomusikernas liturgiska fostran till sin avgång från Kungl. Musikhögskolan våren 1946.

Numera torde ingen initierad ifrågasätta nyttan eller nödvändigheten av liturgisk utbildning för blivande — och även för utövande kyrkomusiker. Det går visserligen att spela och sjunga i kyrkan utan liturgisk skolning, men kyrkomusikerns uppgift är förvisso av djupare dimension än så. Organisten och kantorn äro båda förkunnare. Även om de fullgöra sin uppgift inom konstens område, skola de ställa sin konstnärliga insats i gudstjänstlivets tjänst på ett sådant sätt, att det sker till Guds ära och församlingens rätta uppbyggelse. Därför har också det liturgiska studiet ett praktiskt syfte, nämligen att föra in den blivande kyrkomusikern i kyrkans gudstjänstliv och förmedla en sann inlevelse i detta. Vägen dit går genom grundliga studier. Först och främst är det av vikt, att den blivande kyrkomusikern själv deltagar i kyrkans gudstjänstliv och härigenom lär sig förstå dess väsen och anda. Numera är också den praktiska utbildningen så ordnad, att deltagarna i den liturgiska sången medverka vid gudstjänster av olika

slag enligt mässboken eller vid tidegärder av kyrkans traditionella typ.

Det hela skulle dock stanna på ett mer eller mindre dilletantmässigt plan utan ett teoretiskt studium av gudstjänstens gestaltning och liturgiens historia. Såväl högmässan som bönegudstjänsterna och de olika kyrkliga akterna, sådana vi nu äga dem i vår kyrkas ordning, äro ju resultat av en historisk utvecklingsprocess av största intresse, och det kyrkomusikaliska stoff vi huvudsakligen röra oss med till de liturgiska texterna är ett arv från fornkirkans dagar och den äldre medeltiden med rötter ned i synagogan och tempelgudstjänsten i Jerusalem. Det gäller att åtminstone hjälpligen lära känna något av denna historia, som alltjämt är levande i vår gudstjänst. Därför måste det liturgiska studiet omfatta en historisk genomgång av gudstjänstlivets gestaltning under olika tider, framförallt den västerländska tradition, som ligger till grund för och ur vilken vår nutida liturgi vuxit fram. Av särskild vikt är givetvis att känna till huvuddragen av den evangeliska gudstjänsten på svensk botten.

Det är ju uppenbart, att de senare årtiondenas förnyelse av kyrkosång och gudstjänstliv har sin betingelse i en fördjupad kännedom om den svenska kyrkans liturgiska tradition. Här har den nyare forskningen, framför allt Edv. Rodhes banbrytande insats, öppnat nya vägar till en gudstjänstlivets och kyrkosångens renässans efter klassiskt svenska linjer. Vi kunde säga en nyskapelse på grunden av vår egen tradition, som utan tvivel är enastående i den evangeliska kristenheten. Skall en kyrkomusiker numera ställa sina krafter i dessa förnyelsesträvandens tjänst, måste han gå till verket med en nödtorftig kunskap om det svenska gudstjänstlivets historia och särart. Det var på den punkten det brast i det eljest beundransvärda arbete, som utfördes av genombrottsmännen inom en äldre generation. Man hämtade sina liturgiska idéer från Tyskland och skapade gudstjänstformer, som saknade så gott som all anknytning till svenska sedvänjor. Samtidigt formade sig den kyrkomusikaliska gestaltningen till en för svensk tradition främmande blandprodukt av gammalkyrkligt och modernt, som efter en mansålder redan verkar förlegad. Den som går till verket med en mer gedigen liturgisk skolning, behöver icke riskera sådana missgrepp. Förtrogenheten med svensk gudstjänsttradition gör kyrkomusikern på ett helt annat sätt skickad för sitt krävande värv.

I detta sammanhang bör även framhållas de stora landvinningar forskningen gjort på den gregorianska sångens och den evangeliska koralens område. Dessa nya rön måste även aktualiseras i det liturgiska studiet. Genom vår nya mässbok har en rik skatt av den traditionella kyrkosången införlivats med nutida svenskt gudstjänstliv. Även om detta stoff till stor del faller inom musikteoriens och musikhistoriens område, måste det få en plats även inom liturgikens ram. Det gäller att förstå den gamla kyrkosångens väsen och dess uppgift inom gudstjänsten som bärare av tillbedjan och lov. Här räcker det icke med ett renodlat musikstudium, utan den musikaliska formen måste studeras i sitt samband med gudstjänstens gestaltning och de olika arter av liturgiska texter, vilkas tolk kyrkosången skall vara. Genom att på detta sätt ställa in musikstudiet under gudstjänstlivets helhetssyn får kyrkomusikern ett fast grepp på sin uppgift och undviker faran av att hamna i en estetisism — i vilken riktning denna nu än går — som under alla förhållanden är främmande för liturgiens anda.

Ett glädjande och påfallande drag i nutida svenskt gudstjänstliv är kyrkoårsprincipens förnyelse. Det må gälla den rikare växlingen i liturgisk skrud eller kyrkomusikens mer smidiga anpassning än förr efter kyrkoårstidernas skiftningar. Här är ett moment, som måste uppmärksammas av kyrkomusikern. Och på denna punkt krävs gedigen kunskap. Det är därför helt naturligt, att den liturgiska undervisningen i hög grad måste framhäva de värden vårt kyrkoår har att skänka. Utöver lärobokens framställning genomgås också varje termin i föreläsningarna aktuella kyrkoårsmoment mer ingående. Det måste vara av största vikt att kyrkomusikern får en handledning i de olika kyrkoårstidernas liturgi, dels i historisk belysning, dels med framhävande av de möjligheter vi ha att inom ramen för vår gudstjänst tillvarataga detemporeprincipen.

Till liturgikens studium hör också kännedom om kyrkorummet, dess uppbyggnad, utsmyckning och inredning. Här kan man icke kräva detaljkunskap av en kyrkomusiker. Ämnet är omfattande ändå! Men kyrkomusikern bör ha en orientering över det heliga rum, där han utför sin gärning, och förstå något av dess symbolik. Denna gren av ämnet genomgås föreläsningsvis, och det är glädjande, att detta avsnitt av studiet väcker stort intresse. För att stoffet skall bli levandegjort, har också museibesök ingått i undervisningen. En kyrkomusiker med intresse för detta område av äm-

net bör kunna ha stor nytta av sina kunskaper i detta stycke i sitt kall. Organister och kantorer med god liturgisk skolning kunna framdeles tänkas undervisa icke endast i kyrkosång och gudstjänstmusik utan också i sådana ting som kyrkorummet, dess historia, utsmyckning och symbolik. Detta må sedan vara bland församlingens ungdom eller vid liturgiskt-kyrkomusikaliska kurser.

Att lära människor se såväl sången som musiken, kyrkokonsten eller symboliken under gudstjänstens synvinkel är en både stor och tacksam uppgift. Det är också detta som är meningen med de liturgiska studierna i kyrkomusikernas utbildning vid Kungl. Musikhögskolan. De synpunkter, som här givits, ha velat betona vikten av detta studium och dess betydelse för kyrkomusikerns stora och maktpåliggande gärning inom gudstjänstlivet i vår kyrka.

Ragnar Stenberg.

Flerstämmig musik från utgången av 1600-talet i Linköpings stiftsbibliotek.

I professor T. Norlinds arbete »Från tyska kyrkans glansdagar» del II s. 17 omnämnes ett verk av Hieronymus Prætorius »Cantiones sacræ de præcipuis festis totius anni 5, 6, 7 et 8 vocum etc.». Detta verk finnes i musikaliska akademiens bibliotek och har förut tillhört Tyska kyrkans samlingar i Stockholm. Prof. Norlind omnämner också, att samma verk tillika förekommer i Linköpings stiftsbibliotek. Det förvaras där i sex stämböcker, vilka dessutom liksom stockholmstrycket innehålla körverk av andra authorer. Bibliotekarien Gobom har i Linköpings Biblioteks Handlingar Bd 2:2 ägnat dessa stämböcker en bibliografisk beskrivning. Härmed lämnas en redogörelse för deras innehåll, huvudsakligen ur musikalisk synpunkt.

De äro till antalet sex (urspr. åtta) och innehålla stämmor till följande verk.

I. Cantiones sacræ de præcipuis festis totius anni 5, 6, 7 et 8 vocum. Autore Hieronymo Prætorio. Organista in æde S. Jacobi Hamburgensi. — Hamburgi. — Excudebat Philippus de Ohr. Anno MDCLIX (1599).

II. Trias precum vespertinarum, qua continentur: Canticum B. Mariæ Virginis, intonationes cum psalmis et clausulæ in precibus